

Krzysztof Kościuszko

Sprawozdanie z XXIX Kongresu Filozofów Francuskojęzycznych

Humanistyka i Przyrodoznawstwo 8, 236-239

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z XXIX KONGRESU FILOZOFÓW FRANCUSKOJĘZYCZNYCH

W dniach od 27 sierpnia do 1 września 2002 roku odbył się w Nicei XXIX Kongres Filozofów Francuskojęzycznych, poświęcony przyszłości rozumu i zmianom, jakim podlegają rozmaite racjonalizmy (*Avenir de la raison devenir des rationalites*). Na konferencji otwierającej Kongres J. Derrida wygłosił odczyt pt. *Le „Monde” des Lumieres a venir*. Zastanawiał się m.in. nad sensem przyszłego humanizmu, badał genealogię pojęć: „oświecenie”, „praca”, „podmiotowość” i „rozum”, dokonał dekonstrukcji pojęcia nowożytnego oświecenia. Na forum dyskutowano nad problemami rozumu, religii i wiary. Dominowało pytanie: czy możliwa jest wiara i religia w granicach rozumu?

W dyskusji uczestniczyli: Mohamed Arkoun (Université Paris III), Régis Debray (Université Lyon III), Jean Greisch (Instytut Catholique de Paris), Francis Jacques (Université Paris III).

W dniach następnych rozpoczęły pracę sekcje i podsekcje:

- metafizyka i ontologia
- modele racjonalności biologicznej
- polityka
- sprawy społeczne
- etyka
- fenomenologia
- rozum historyczny
- rozum analityczny
- racjonalizmy matematyczno-fizyczne
- hermeneutyka i ekologia

Jean-Luc Gautero z Uniwersytetu Nicejskiego zastanawiał się nad matematyczną metryką odpowiadającą różnym pojęciom prawdy (komunikat pt. *Quelle métrique pour la vérité?*). Zwolennicy korespondencyjnej teorii prawdy uważają, że teorie są prawdziwe aproksymatywnie: prawda byłaby punktem przestrzeni

metrycznej, do którego zbliżają się poszczególne teorie. Jednakże według autora komunikatu istnieją przestrzenie metryczne nieeuklidesowe, a więc metafora „zbliżanie się do prawdy” jest bardzo problematyczna.

Alain Boutot z Uniwersytetu Paryskiego poruszył problem kwantowego irracjonalizmu (komunikat *L'irrationalisme quantique*). Narodzinom mechaniki kwantowej towarzyszyło naruszenie kanonu ówczesnego racjonalizmu, ogłoszono ją więc „irracjonalną”. Czy i dzisiaj przypiszemy jej ten epitet? Czy nie jest raczej tak, że ów „irracjonalizm” jest maską ukrytego porządku i ukrytej racjonalności? – zastanawiał się A. Boutot.

Abdelkader Bachta z Uniwersytetu Tunezyjskiego wygłosił komunikat pt. *La philosophie einsteinienne des quanta*. Ponieważ chodzi tu o filozofię, a nie fizykę, autor badał wpływ pozytywizmu A. Comte’a oraz oddziaływanie neokantyzmu na Einsteinowską metodologię badań. Na czym miałyby polegać racjonalizm teorii względności (szczególnej i ogólnej) oraz mechaniki kwantowej?

Ionut Isac, pracujący w Instytucie G. Baritiu w Cluj-Napoca (Rumunia), interpretował konsekwencje metafizyczne Popperowskiej teorii trzech światów (*Le rationalisme critique et la théorie des „trois mondes”*). Czym się różnią teorie filozoficzne od teorii naukowych? Zdaniem J. Isaca, podczas gdy falsyfikacja teorii naukowej ogranicza jej ważność do bardzo wąskiej dziedziny zjawisk, prowadzi do jej odrzucenia, żywotność teorii filozoficznych nie kończy się wraz z pojawieniem się nowej teorii. Dlaczego? Bo przeżywa problem, którego rozwiązaniem (być może nieudany) jest stary system filozoficzny.

Michel Troquet (Uniwersytet Blaise’a Pascala, Clermont – Ferrand II, Francja) starał się uchwycić specyfikę racjonalności fizykochemicznej w całej jej złożoności i nieliniowości. (*Observation, expérimentation et rationalité en physico-chimie*). Droga do prawdy – zdaniem Troqueta – często wiedzie poprzez nieprawdy, błąd i klęskę. Racjonalność jako produkt badań zdaje się być „racjonalna”, ale rozpatrywana jako droga doskonalenia – najeżona jest irracjonalizmem.

Arnaud Spire (Noisiel, Francja) w komunikacie pt. *Vers de nouvelles rationalités en physique, en biologie et en histoire?* wyjaśniał konsekwencje filozoficzne teorii katastrof René Thoma oraz teorii chaosu deterministycznego Prigogine’a. Jedną z tych konsekwencji jest możliwość zbudowania ontologii zdarzenia, w której akcentuje się nieprzewidywalny charakter wszelkich możliwych procesów. Autor wskazywał na współczesne teorie geopolityczne (Yves Lacoste’a) i ekonomiczne (Frederica Lordona), niepotrafiące przewidzieć tak

ważnych wydarzeń, jak obalenie muru berlińskiego oraz związanych z tym modyfikacji w światowej polityce. Dlatego – według Spire’a – trzeba zdekonstruować deterministyczne ujęcie zdarzeniowości w imię ujęcia indeterministycznego. W biologii mnożą się przykłady reakcji zdeterminowanych genetycznie, których determinizm dopuszcza jednak element niepewności i przypadkowości. Na czym wobec tego miałyby polegać praca filozofa? Przede wszystkim – zdaniem Spire’a – na przeciwstawianiu się imperializmowi deterministycznego dyskursu, na próbie budowania nowej racjonalności naukowej, opartej na pojęciach zdarzenia, przypadku i irracjonalności.

Komunikat Krzysztofa Kościuszki (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski Olsztyn) pt. *La rationalité de l'éternel retour de la différence contre la rationalité du même dans la physique contemporaine* nawiązywał do wystąpienia A. Spire’a. Olsztyński filozof wykazywał, że zarówno teoria katastrof R. Thoma, jak i teoria chaosu deterministycznego są przejawami tego rodzaju racjonalności, której zwolennikiem był G. Deleuze. Chodzi oczywiście o racjonalność wiecznego powrotu różnicy. Mówiąc „wieczny powrót różnicy”, mamy na myśli układy dalekie od stanu równowagi (nieliniowe). Przez „To Samo” możemy rozumieć układy odwracalne, tj. takie, które nie „kreują nowości” w znaczeniu Bergsona–Whiteheada–Deleuze’a. Przykładem racjonalizmu „Tego Samego” może być druga zasada termodynamiki, gdyż wówczas dochodzi do głosu niwelacja różnic ciśnieniowych i temperaturowych. Natomiast wszędzie tam, gdzie będziemy mieli do czynienia ze zmniejszeniem entropii, odróżnieniem przyszłości od przeszłości, pojawieniem się obiektywnego probabilizmu itd. – działać będzie „powrót różnicy”. Ani Prigogine, ani Deleuze nie chcą opisywać pozaczasowej rzeczywistości inteligibilnej. Obaj nie zgadzają się na traktowanie czasowych zmian jako czegoś iluzorycznego. Model inteligibilności uzgadnia Bergsonowskie doświadczenie „trwania” ze zjawiskami matematycznymi, afirmuje „strzałkę czasu”, harmonizuje ludzką wolność z fizyką procesów nieodwracalnych – czyniąc to, ów model realizuje nieświadomie metafizyczny program Deleuze’a.

W czasie trwania Kongresu codziennie odbywały się konferencje plenarne, np. *Du rationnel à la raison* (Bernard Bourgeois), *Penser le futur, conjecture de la raison* (Remo Bodei), *La raison philosophique vers son arenir grec* (Marcel Conche), *Rationalité et dogmatisme* (Gilles – Gaston Granger).

Debatowano też przy okrągłym stole:

- 28 sierpnia: *Le défi des techno-sciences*. Uczestnicy: D. Cerezuelle, G. Hotteis, D. Lecourt, J. M. Lévy-Leblond.

- 29 sierpnia: *Raison éthique et politique à l'époque de la mondialisation*. Uczestnicy: E. Balibar, R. Draï, Y. Michaud, R. Sève.
- 30 sierpnia: *La raison et les figures de l'altérité*. Uczestnicy: P. Fédida, E. de Fontenay, G. Fraisse.
- 31 sierpnia: *Raison métaphysique et post-métaphysique*. Uczestnicy: P. Auberque, P. Magnard, F. Volpi, Y.-Ch. Zarka

Krzysztof Kościuszko